

General-major
dr NIKOLA ČUBRA

Uspješno predviđanje budućnosti — bitna pretpostavka efikasnog i realnog planiranja razvoja opštenarodne odbrane

1. Potrebe i suština predviđanja u oblasti odbrane

Na pisanje ovog članka odlučio sam se iz slijedećih razloga: prvo, u toku je priprema planova razvoja oružanih snaga SFRJ (i ostalih komponenti sistema opštenarodne odbrane) za period posle 1985. godine, koji se ne mogu zasnovati na sigurnim pretpostavkama, ako se uspješno ne predvide buduća kretanja; drugo, skoro je održan naučni skup na temu »Suština, metode i značaj predviđanja budućnosti« na kojem je posebno ukazano na značaj predviđanja, kao faze koja pretходи planiranju razvoja;¹ treće, održavanje okruglog stola »Vojnog dela« na kome se raspravljalo o temi: »Tehničko-tehnološki razvoj i odbrambene pripreme društva«, pri čemu se moglo zaključiti da sve one zemlje i njihove oružane snage koje ne uspijevaju sagledati šta će se događati u budućnosti nisu objektivno u mogućnosti da koriste prve plodove tehničko-tehnološke revolucije i neminovno moraju zaostajati u razvoju u odnosu na zemlje koje to uspijevaju.

Vojnik je uvijek morao predviđati šta će se dogoditi u budućnosti: da li će ga protivnik napasti; s kolikim i kakvim snagama i sredstvima; kada se napad može očekivati; u kakvim uslovima; na kojem prostoru; i u kojem vremenu. Ako to nije predviđeno ili nije uspješno

¹ Savjetovanje je održano u Subotici 20. i 21. oktobra 1983. godine u organizaciji Ekonomskog fakulteta u Subotici i Centra za uporedno izučavanje tehnološkog i društvenog progressa u Novom Sadu.

predviđeno teško je bilo donijeti pravilnu (kvalitetnu) odluku o načinu suprotstavljanja neprijatelju. Iskustva pokazuju da je ishod ratnih dejstava najčešće zavisio od uspješnosti predviđanja namjera protivnika i uslova u kojima mu se mora suprotstaviti.

Potreba za predviđanjem u vojsci naročito dolazi do izražaja nakon pojave vatrenog oružja i njegove primjene u oružanoj borbi. Ona se ispoljava dvosmjerno: u pravcu razvoja i usavršavanja naoružanja; i u pravcu upotrebe, odnosno načina i oblika izvođenja borbenih dejstava. Pojava vatrenog oružja naročito je uticala na dinamičnost razvoja i upotrebe vojnih formacija, a time i na brzinu cjelokupnih promjena strukture i načina funkcionisanja sistema odbrane jedne zemlje. Poznato je da ukoliko su dinamičnost razvoja i funkcionisanja nekog sistema veći, utoliko su i potrebe za predviđanjem izraženije. To se može najbolje ilustrovati na primjeru uticaja tehničko-tehnološkog progressa na proizvodnju savremenih sredstava naoružanja i vojne opreme, a pomoću toga, na način izvođenja borbenih dejstava.

U uslovima savremene naučno-tehničke revolucije, ubrzanog uvođenja u upotrebu novih tipova oružja i vojne opreme, sve veće potrebe za raznovrsnim specijalistima, izmjenjenim uslovima i načinu vođenja oružane borbe i sve bržeg porasta vojnih budžeta, predviđanje u oblasti odbrane postalo je jedna od osnovnih pretpostavki efikasne pripreme, donošenja i ostvarivanja planova i razvoja odbrane. Ono je u saglasnosti s neophodnošću korišćenja rezultata različitih nauka pri rešavanju vojnih problema.

U većem broju ekonomski razvijenih zemalja predviđanju u oblasti odbrane se daje jedno od najznačajnijih mjesta u sagledavanju budućnosti i predstavlja prioritarno područje angažovanja vojnih i drugih nauka. Predviđanje u oblasti odbrane sve više postaje predmet vojnih nauka, ali, istovremeno, i sve se više povezuje sa predviđanjima u drugim oblastima društva.

Osnovna suština predviđanja u oblasti odbrane, kao i u najvećem broju privrednih i društvenih djelatnosti, jeste *spoznaja tendencije, logike i zakonitosti razvitka posmatranog procesa radi smanjenja neodređenosti budućih događaja u tom procesu na rezultate donijetih odluka*.² Predviđanje treba da obezbijedi ulazne informacije o preduzi-

² Ruski autori I. V. Čujev i I. B. Mihajlov ističu značaj predviđanja — prognoziranja u donošenju odluke: »Međutim, ne treba zaboraviti da je osnovni zadatak prognoziranja dobijanje informacije neophodne za donošenje odluke, i što upravo potrebe za tim odlukama konačno i određuju šta i kako treba prognozirati«. *Prognoziranje u vojsci*, prevod sa ruskog, VIZ Beograd, 1980, str. 264.

manju akcija u budućnosti pri planiranju i donošenju odluka. Ono se može posmatrati kao jedna od faza u procesu pripreme odluka i čini dijalektičko jedinstvo ukupnog čovjekovog stvaralaštva. U savremenim uslovima nije moguće obezbijediti efikasno i realno planiranje razvoja i upotrebe oružanih snaga kao ni funkcionisanje rukovođenja i komandovanja u cjelini, bez zadovoljavajućih rezultata predviđanja. Pored ostalog, jedino se predviđanjem budućnosti može doći do pouzdanih informacija o potrebama i mogućnostima daljeg razvoja i jačanja odbrane zemlje, što je i osnova za koncipiranje konkretnih planova i programa.

Buduće situacije u vezi s odbranom zemlje, kao i u drugim društvenim djelatnostima, uvijek su u određenom stepenu neodređene. Tu neodređenost nije moguće potpuno otkloniti. Predviđajući šta i u kojim uslovima to može nastati u budućnosti, neodređenost se smanjuje i njen uticaj na kvalitet odlučivanja i rezultate budućih akcija.

Sa stanovišta kvaliteta odlučivanja posebno je značajan stepen objektivnosti predviđanja. Realno je očekivati veću objektivnost i pouzdanije rezultate ako se u toku predviđanja koriste potpunije informacije koje su veoma važne za njegov uspjeh. U stvari, predviđanje se u odnosu na ulaze i izlaze, promjenu strukture i tokove informacija, može posmatrati i kao proces prerade informacija. U tom procesu se kao ulazi koriste raznovrsni podaci sa manjim stepenom obrade i pouzdanosti, a zatim se oni sređuju i selektiraju, analiziraju tendencije u razvoju određenih pojava u budućnosti, vrše se međusobna upoređenja i određena provjeravanja podataka i na osnovu toga proizvode informacije sa relativno većim stepenom obrade i pouzdanosti koje su prikladnije i sigurnije za donosioca odluke. Posebno je značajno da se u taj proces uključe svi relevantni činioци i procijeni njihov uticaj na konačan ishod u budućnosti.³ Ekzaktnost jedne nauke, u stvari, mjeri se stepenom tačnosti predviđanja ishoda u budućnosti.

³ U novijoj istoriji ratovanja ima dosta primjera da su, usljed neuključivanja svih relevantnih činilaca u proces predviđanja, donošene pogrešne odluke. Navešćemo tri: 1) nesagledavanje uloge tenkova i avijacije, kao i smanjene uloge pozicionog rata od strane francuskog vojnog rukovodstva uoči drugog svjetskog rata, imalo je za rezultat razvoj glavnine oružanih snaga na Mažino liniji i brz prodor njemačke armije na francusku teritoriju; 2) neuzimajući dovoljno u obzir želju vijetnamskog naroda za slobodu i obim pomoći drugih zemalja, SAD su se upustile u dugotrajan rat koji nije dao željeni rezultat; i 3) neuspjeh fašističkog plana »Barbarosa« posljedica je, smatra se, potezivanja mogućnosti sovjetske privrede da proizvede neophodan ratni materijal i visokog borbenog morala sovjetskog naroda.

Proces predviđanja u velikoj mjeri ovisi o dužini vremenskog perioda na koje se ono odnosi. Dugoročno predviđanje utvrđuje samo opšte pravce i tendencije posmatrane pojave. Srednjoročno, a pogotovo kratkoročno predviđanje može detaljnije i konkretnije ući u sagledavanje strukture, karakteristika, međuzavisnosti i dinamike posmatranog sistema ili procesa. U stvari, srednjoročno i kratkoročno predviđanje daju pouzdaniju osnovu za donošenje odluke i pripremanje konkretnih planova i programa razvoja i rada.

Naučno predviđanje treba da se zasniva na dijalektičko-materijalističkoj postavci o objektivnosti, zakonitosti razvitka prirode i društva i poznavanju stvarnosti okruženja koje utiče na razvoj analizirane pojave. Zakonitost razvitka prirode i društva osnova je naučnog predviđanja buduće situacije. Bez dijalektičkog i istorijskog materijalizma, kao metodologije spoznaje, neizbježne su greške i promašaji u procjeni buduće situacije. Predviđanje uticaja okruženja bitna je pretpostavka objektivnog sagledavanja ponašanja određenog sistema u budućnosti.

Navedene zakonitosti mogu se ilustrovati na primjerima iz oblasti odbrane. Naučni, tehnički i tehnološki progres omogućuju usavršavanje naoružanja i vojne opreme, što neizbježno unosi promjene u vojno organizovanje i način vođenja oružane borbe i rata u cjelini. Ako se pri tome ne bi sagledavale i predviđale objektivne zakonitosti mogle bi se donijeti pogrešne odluke, ili, pak, često mijenjanje odluka o razvoju i proizvodnji naoružanja, načinu organizovanja i upotrebe oružanih snaga i o drugim aktivnostima vezanim za odbranu zemlje. To bi negativno utjecalo na odbrambenu sposobnost zemlje i na obim ulaganja za zadovoljenje potreba odbrane.

2. Oblasti primjene predviđanja u vojsci

Postoji više utjecajnih činilaca koji otežavaju precizno određivanje oblasti primjene vojnog predviđanja. Na primjer, raznovrsnost predmeta vojnog predviđanja, njegova tijesna povezanost s predviđanjem u skoro svim privrednim i društvenim djelatnostima i različitost uslova u kojima se ono vrši. Zbog toga, u literaturi koja obrađuje predviđanje mogu biti različite sistematizacije oblasti njegove primjene, odnosno primjene prognoziranja.

Većina autora se slaže da težište vojnog predviđanja treba da bude na vojno-političkoj situaciji u svijetu i, u vezi s tim, a s obzirom na vojnostrategijski i geopolitički položaj zemlje, predvi-

đanje mogućeg agresora. Zatim, predviđanje razvoja naoružanja i vojne opreme, karakteristika organizacije i formacije jedinica, strategije i taktike upotrebe protivničkih i vlastitih borbenih sistema i ekonomskih potencijala zemlje. Na osnovu rezultata tih predviđanja moguće je formirati »sliku« rata kakvog bi zemlja vodila u budućnosti. Bez dovoljno jasne slike rata nije moguće uspješno i realno planirati i racionalno organizovati razvoj oružanih snaga i ostalih komponenti sistema odbrane.

Glavne oblasti koje su tijesno povezane sa vojnim predviđanjem su: razvoj privrednih potencijala zemlje, naročito onih koji su od posebnog interesa za vođenje rata; demografska kretanja; tehničko-tehnološki progres kao uticajni činilac na proizvodnju naoružanja; uređenje prostora itd. Postoji potreba za predviđanjem razvoja društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema, posebno u zemljama u kojima su promjene u tim sistemima dinamičnije i u kojima oni značajnije opredjeljuju sistem odbrane. Najkarakterističniji primjer za to je potreba predviđanja razvoja socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa kao osnovne pretpostavke podruštljavanja odbrane.

Sa stanovišta razvoja u miru i upotrebe oružanih snaga u ratu, posebno sa stanovišta rukovođenja i komandovanja u miru i ratu, metodološki i vremenski mogu se izdvojiti dvije specifične oblasti predviđanja. Prva je pretežno usmjerena da zadovolji potrebe planiranja razvoja i borbene izgradnje oružanih snaga, a druga, da zadovolji potrebe planiranja upotrebe oružanih snaga.

Predviđanje za potrebe razvoja oružanih snaga je vremenski i metodološki veoma slično predviđanju u privrednim i društvenim djelatnostima. To potvrđuje i dosadašnje iskustvo, jer je veliki broj danas poznatih metoda predviđanja⁴ razvijen u vojsci, a kasnije su našli različitu primjenu i u drugim oblastima. To se predviđa za dugoročni, srednjoročni i kratkoročni period, adekvatno usvojenoj vremenskoj periodici utvrđivanja planova razvoja.

Pri planiranju upotrebe oružanih snaga predviđanjem je potrebno obezbjediti informacije o: bezbjednosnoj situaciji i opasnosti od agresije; vjerovatnim vrstama agresije i mogućnostima potencijalnih agresora; sastavu i načinu dejstva oružanih snaga agresora; mogućnostima vlastitih snaga i uslovima i načinu izvođenja borbenih

⁴ To su, pored ostalih, DELFI i PATTERN metode, metoda mrežnog planiranja sa stohastičkom analizom strukture, razne metode modeliranja i druge.

dejtava u konkretnom vremenu i prostoru⁵. Međutim, s obzirom na karakter ratnih dejtava i potrebu stalnog usavršavanja i ažuriranja plana upotrebe oružanih snaga, u ovoj oblasti je neophodno neprekidno predviđati obuhvatajući kraće vrijeme nego pri predviđanju radi planiranja razvoja i borbene izgradnje oružanih snaga. U oružanim snagama drugih zemalja, a i kod nas, predviđanje koje prethodi planiranju upotrebe oružanih snaga znatno je razvijenije od predviđanja koje prethodi planiranju njihovog razvoja. Ono je vjerovatno i lakše jer se obavlja za kraće vrijeme i na osnovu dosta dobro razvijenih metodoloških postupaka.

3. Metode predviđanja u oblasti narodne odbrane

Pošto se u predviđanju budućnosti u oblasti odbrane koristi veliki broj metoda i načina njihove primjene to se i u literaturi različito klasifikuju.⁶ Te podjele su uglavnom zasnovane na samoj suštini metoda ili načinu njihove primjene. Pretežno, sve one koriste *heurističku* ili *matematičku* aparaturu ili njihovu kombinaciju, što je najčešće u predviđanju složenih sistema ili procesa.

Heurističko predviđanje je najstariji metod predviđanja. Taj metod koristi iskustva i znanje stručnjaka iz pojedinih naučnih oblasti, uz uopštavanje i statističku obradu njihovih mišljenja o mogućim zbivanjima u budućnosti, uslovima i vremenu njihovog nastajanja i njihovom kvalitativnom i kvantitativnom sadržaju. U tom metodu dolazi do izražaja subjektivnost lica koja predviđaju.

Matematički metodi predviđanja obezbjeđuju veću objektivnost dobivene informacije i omogućavaju automatizovanu obradu podataka pri predviđanju. Njihova suština je u tome što se na osnovu vještačkih relacija predviđanog procesa, prosuđuje o njegovom stvarnom ponašanju u budućnosti. Radi toga je neophodno imati dovoljan broj pouzdanih relacija koje predstavljaju predviđani proces. U ovu grupu metoda najčešće se ubrajaju metode modeliranja procesa (strukture, razvoja ili kretanja) i statističke metode ekstrapolacija sadašnjih realnih vrijednosti u budućnosti. Nemogućnosti matematič-

⁵ Većina ovih informacija je potrebna i pri planiranju razvoja i borbene izgradnje oružanih snaga.

⁶ Predviđanja se mogu podijeliti prema: *oblastima* kojoj pripada ono što se predviđa (privreda, odbrana itd.); *prirodi* onoga što se predviđa (pojave, procesi, stanje, ishodi i slično); *stepenu opštosti* (cjelina); i *vremenskom periodu* za koje se predviđa.

kog obuhvatanja svih relevantnih činilaca analiziranog procesa predstavlja osnovnu slabost ovog načina predviđanja.

Kombinovani metodi predviđanja nastoje odstraniti ili makar umanjiti nedostatke heurističkih i matematičkih metoda predviđanja. Smatra se, a dosadašnja iskustva to i potvrđuju, da kombinacija heurističkog i matematičkog predviđanja predstavlja najpogodniji način dobijanja pouzdane predstave o budućnosti. Primjena kombinovanog načina predviđanja čini cio proces složenijim i skupljim radi čega je potrebno voditi računa o njegovoj racionalnosti. Kombinovane metode treba primjenjivati u predviđanju koje se odnosi na duži vremenski period. Pri tom primjenu matematičkih metoda treba dopunjavati heurističkim i logički analizirati rezultate.

S obzirom na primjenu, metode predviđanja se mogu svrstati u slijedeće tri karakteristične grupe: ekspertize, ekstrapolacije i modeliranje.

Metode ekspertize. Osnovna karakteristika ove grupe metoda predviđanja je u tome što su u predviđanje uključeni najbolji poznavaoци pojedinih oblasti nauke. Oni na osnovu znanja, iskustva i intuicije daju svoj sud o razvoju određene pojave u budućnosti. To znači da su to metode kvalitativnog karaktera, što ne isključuje mogućnost da se određene pojave i kvantificiraju, odnosno da se vrši kombinovana primjena kvalitativnih i kvantitativnih metoda predviđanja.

U oblasti odbrane najčešće korišćene metode u predviđanju iz ove grane su: individualne ekspertne ocjene, simulacioni modeli, DELFI-metod, PATTERN-metod i PANEL-diskusije.

Individualne ekspertne ocjene i simulacioni modeli najviše se koriste u predviđanjima koja prethode donošenju odluke i planiranju upotrebe jedinica oružanih snaga. U vojnoj terminologiji ovo predviđanje se naziva i procjena situacije. Procjena situacije, kao i predviđanje, ima za cilj da se na osnovu upoznavanja postojećeg stanja i tendencija kretanja formira sud o budućem stanju.

Metode eksploatacije. Najčešće primjenjivane metode predviđanja su metode ekstrapolacije kojim se prate tendencije kretanja neke pojave do vremena kada se predviđa i na osnovu toga se izvlače zaključci o kretanju te pojave u budućnosti. U ekstrapolaciji promjena koje treba da reprezentuju tok, smjer i brzinu kretanja neke pojave primjenjuju se razne vrste trendova. Ove metode se zasnivaju na hipotetičnoj pretpostavci da će se neka tendencija koja se javlja u prošlosti nastaviti i u budućnosti, kao i da se ne očekuju bitnije promjene uticajnih faktora na tu tendenciju.

Metode ekstrapolacije mogu se primjenjivati u predviđanju razvoja svih komponenti sistema odbrane. Na primjer, u oružanim snagama mogu se primjenjivati pri sagledavanju promjena organizacijsko-formacijske strukture, odnosa pojedinih pokazatelja borbenih mogućnosti, tendencija u kadrovskim strukturama, različitih kretanja u tehničkoj opremljenosti i ukupnoj modernizaciji oružanih snaga itd.

Sve više su očigledna nastojanja da se pri sagledavanju budućnosti, pored tendencija (trendova) u prošlosti sagledaju i uticaji izmijenjenih uslova. To znači da se pojava do vremena kada se predviđa ne razvija istim smjerom i intenzitetom već korigovano uticajem tih izmijenjenih uslova.

Metode modeliranja. Metode modeliranja zasnivaju se na uočavanju sličnosti dva sistema. Pri predviđanju korišćenjem ovih metoda izrađuje se model nekog sistema ili procesa na osnovu predstave o njima. Za upravljanje razvojem vojnih jedinica i ustanova najvažnija je sličnost ponašanja između originala i modela u izvršenju borbenih zadataka. Dovoljno pouzdane pretpostavke o ratnim situacijama i »slici« rata u cjelini od izuzetnog su značaja za razvoj i izgradnju organizacijsko-formacijske strukture, tehničke baze, kadrovske komponente i cjelokupnih mirnodopskih priprema oružanih snaga za izvršenje zadataka u ratu.

Najčešće se primjenjuju sljedeće metode modeliranja: logički modeli, istorijska analogija, metodi scenarija, matematičko-statistički modeli i informacioni modeli.⁷ Osnovni zahtjev koji treba da ispuni model predviđanog procesa ili sistema je tačnost predstavljanja promjena i ponašanja ispitivane karakteristike. On mora da uzima u obzir i vremensku dimenziju, kako kod modeliranja procesa oružane borbe, tako i kod koncipiranja razvoja borbenih sistema.

4. Specifičnosti predviđanja u uslovima organizovanja opštenarodne odbrane

Samoupravljanje, kao oblik proizvodnih odnosa u kojima radni čovjek dobija mogućnost neposrednog upravljanja, fundamentalno je i trajno opredjeljenje našeg društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema. Ono suštinski riješava osnovnu protivurječnost u ko-

⁷ O ovim metodama predviđanja može se više videti u knjizi Nikole Čubre, *Naučnoistraživački i razvojni rad u udruženom radu*, »Književne novine«, Beograd 1982, str. 140—150.

jima se, u drugim sistemima dominacijom kapitala ili svemoći države, vrši otuđenje radnika od sredstava za proizvodnju i odlučivanja o procesima društvene reprodukcije. Društvena suština samoupravljanja sadržana je u odnosu radničke klase prema političkoj vlasti i svim etatističkim oblicima podređivanja društva državi, pa i u oblasti odbrane.

Podruštvljavanje odbrane se ne ostvaruje samo angažovanjem svih radnih ljudi i građana u izvršenju odbrambenih zadataka, već njihovim učešćem u odlučivanju o poslovima odbrane u samoupravnim organizacijama i zajednicama i društveno-političkim zajednicama, što je utvrđeno Zakonom o opštenarodnoj odbrani. Oni u okviru svoje redovne djelatnosti u miru, organizuju, pripremaju i ostvaruju opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu i preduzimaju mjere i aktivnosti za rad u ratu. U vezi s tim i potrebe predviđanja budućnosti u ovoj oblasti znatno se razlikuju u odnosu na klasične načine organizovanja odbrane.

Koncepcijom i doktrinom opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, strategijom oružane borbe i drugim doktrinarnim dokumentima jasno su definisane osnovne vrste i obilježja moguće agresije na SFRJ, naznačeni su oblici rata, oružane borbe i borbenih dejstava i utvrđena uloga i osnovni faktori oružane borbe. Međutim, za pretpostavljanje »slike« budućeg rata, koncipiranje politike i odlučivanje o razvoju pojedinih komponenti sistema opštenarodne odbrane, neophodno je sagledati tendencije i zakonitosti kretanja i mnogih drugih činilaca. To proizilazi iz činjenice što svaku vremensku epohu karakteriše, ne samo razvoj proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa već i specifičan način vojnog organizovanja i vođenja rata. Ako se to zanemari, posebno pri koncipiranju planova razvoja oružanih snaga i sistema odbrane u cjelini, može doći do pogrešne orijentacije i usmjeravanja organizacijskog, kadrovskog i tehničkog razvoja. Za ispravku takvih grešaka potrebno je duže vrijeme i veća ulaganja rada i sredstava.

Razvoj nauke, tehnike i tehnologije i njihova sve šira i intenzivnija primjena u proizvodnji naoružanja i vojne opreme utiče na stalno modernizovanje borbenih sistema. Treba očekivati da će se taj proces ubuduće još brže odvijati, posebno pod uticajem tehničko-tehnološkog progressa u oblasti elektronike, hemije, proizvodnje sredstava ratne tehnike, avijacije i raketnih sistema, što će omogućiti proizvodnju znatno efikasnijeg oružja. Tu tendenciju razvoja potrebno je predvidjeti, kako sa stanovišta naoružanja mogućih agre-

sora, tako i modernizacije vlastitih oružanih snaga i zaštite materijalnih dobara i stanovništva od ratnih razaranja.

Karakteristike savremenog rata, kao uticajni činioci na razvoj opštenarodne odbrane, utiču na: organizacijsko ustrojstvo vojske; programsku orijentaciju naučnoistraživačkog rada u oblasti odbrane; oblike školovanja i obučavanja; održavanje postojećih i izgradnju novih objekata infrastrukture; ulaganja rada i sredstava pri održavanju i remontu ratne tehnike; i na način izvršenja svih ostalih zadataka. Pored toga, fizionomija i karakter eventualnog rata koji bi se vodio na jugoslovenskom prostoru utjecali bi na brojne privredne i društvene aktivnosti, prostornu lokaciju resursa i cjelokupnu pripremu stanovništva za oružanu borbu i otpor. To znači da je predviđanje fizionomije eventualnog rata značajno i sa stanovišta koncipiranja cjelokupnog privrednog i društvenog razvoja zemlje, a ne samo za potrebe vojnog organizovanja.

Iako male i ekonomski manje razvijene zemlje nisu u stanju da prate trku u naoružavanju velikih sila, značajno je da one predvide karakter rata, snage i vrste oružja koje bi moglo biti upotrijebljeno i njegov utjecaj na vođenje rata. To je potrebno kako bi se ograničeni odbrambeni resursi mogli upotrijebiti na racionalan način. Polazeći od uloge čovjeka, kao osnovnog činioca opštenarodne odbrane i društvene samozaštite neophodno je predvidjeti najpovoljnije oblike ostvarivanja jedinstva ljudskog i tehničkog faktora i načina skladnog razvoja svih elemenata sistema odbrane po prostoru, vremenu i prema materijalnim mogućnostima društva. Uz maksimalno korišćenje dostignuća nauke, potrebno je predvidjeti i odabrati najpovoljniju varijantu razvoja u datim uslovima i osigurati njenu racionalnu realizaciju.

Efikasno funkcionisanje društveno-ekonomskog i političkog sistema u ratu, pretpostavlja predviđanje i iznalaženje odgovarajućih rješenja još u miru. Zbog toga je potrebno sva systemska rješenja sagledati i sa stanovišta opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i predvidjeti način njihovog prilagođavanja uslovima koje bi nametnula agresija na našu zemlju ili druge vanredne situacije. Nije realno očekivati da bi se to moglo učiniti na zadovoljavajući način bez dobrog predviđanja razvoja i bitnih činilaca koji bi utjecali na način vođenja rata. U našem narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji može se naći veliki broj primjera koji pokazuju da je uspješno predviđanje razvoja buduće situacije omogućilo donošenje odluke od presudnog značaja za dalji tok rata. Pri tom nema potrebe isticati velike vizionarske sposobnosti druga Tita.

Predviđanje utjecaja promjena u materijalnom razvoju (tehnika i tehnologija, energetika, industrija, saobraćaj, poljoprivreda, mala privreda, komunalne djelatnosti, struktura stanovništva i zaposlenost, socijalna struktura itd.) u odnosu na opštenarodnu odbranu može se posmatrati: prvo, sa stanovišta utjecaja cjelokupnog privrednog i socijalnog razvoja na koncept odbrane i drugo, sa stanovišta sagledavanja pravaca njihovog razvoja u odnosu na zahtjeve odbrane. O rezultatima predviđanja privrednog, socijalnog, demografskog i drugog razvoja mora se voditi računa pri koncipiranju planova razvoja opštenarodne odbrane. Isto tako, potrebe i zahtjeve koji proizilaze iz utvrđenog koncepta razvoja odbrane neophodno je ugraditi u sve planove privrednog i društvenog razvoja zemlje.

Na osnovu prethodnog izlaganja o specifičnostima predviđanja u našim uslovima organizovanja opštenarodne odbrane može se zaključiti: područje predviđanja znatno je šire nego u klasičnim uslovima organizovanja odbrane; trebaju ga organizovati i provoditi brojni društveni subjekti, a ne samo oružane snage; neophodno je primjenjivati raznovrsne metode predviđanja; i cjelokupni proces predviđanja i znatno složeniji i od izuzetnog značaja za kvalitativno koncipiranje i razvoj sistema opštenarodne odbrane. To pokazuje da šire i organizovanije predviđanje budućnosti u oblasti opštenarodne odbrane nije moguće, ako se ono ne obezbijedi i u ostalim oblastima, naročito u oblasti priprema privrednih i društvenih djelatnosti za rad u ratu.

5. Predviđanje — sastavni dio i pretpostavka uspješnog planiranja razvoja opštenarodne odbrane

Planiranje, kao svjesna čovjekova djelatnost, dobija sve veću ulogu u cjelokupnom procesu upravljanja privrednim i društvenim djelatnostima, pa i u rukovođenju poslovima odbrane. Usložavanje i dinamiziranje organizacionih sistema zahtjeva i povećanje efikasnosti upravljanja njihovim razvojem i funkcionisanjem. Njihovi rezultati su najčešće uslovljeni uspješnošću u organizovanju izvršenja upravljačkih aktivnosti. Upravljanje se preduzima da bi se funkcionisanjem i razvojem sistema obezbijedili maksimalni rezultati u tekućem periodu i da bi se postigao optimalan razvoj tog sistema u budućnosti. Kada se radi o upravljanju sistemom odbrane, koje se ostvaruje funkcijom rukovođenja, potrebno je osigurati kvalitetno, pravovremeno i ekonomično izvršenje redovnih zadataka, kao i ut-

vrđiti varijante razvoja i jaćanja odbrane koje najviše odgovaraju oćekivanim potrebama i stvarnim mogućnostima. U tome znaćajnu ulogu ima planiranje, kao osnovna i inicijalna funkcija cjelokupnog rukovoćenja, a pogotovo rukovoćenja razvojem.

Pošto se planiranje razvoja odnosi na budućnost, ono je u najneposrednijoj vezi sa predvićanjem, odnosno sa sagledavanjem budućih stanja strukture i naćina funkcionisanja sistema. Predvićanje je, sa stanovišta potreba planiranja razvoja, studijsko-analićki i naućno-istraživacki proces koji prethodi utvrćivanju planova. Bez toga procesa nije moguće realno utvrćiti planske pretpostavke i donijeti realne planove. Što je vrijeme za koje se pripremaju i donose planovi duće, utvrćivanju planskih pretpostavki se mora prići studioznije. To je uslovljeno teškoćama koje proistiću iz spoznaje budućnosti. Na primjer, znatno je teće sagledati tendencije razvoja naorućanja ili promjene u naćinu voćenja orućane borbe za petnaest nego, recimo, pet godina.

U procesu predvićanja utjecajnih ćinilaca na planiranje razvoja opštenarodne odbrane potrebno je izućiti i spoznati brojne drućstvene, ekonomske, politićke, vojne, naućno-tehnićke, socijalne i druge ćinioce. Svaka faza drućstveno-ekonomskog i politićkog razvoja pretpostavlja i adekvatan naćin odbrambenog organizovanja, a s tim u vezi i planiranja i predvićanja. U principu, viši nivo razvijenosti zahtijeva sloćeniji, ali i efikasniji sistem planiranja i predvićanja. Naša koncepcija opštenarodne odbrane, posebno njena racionalna realizacija u skladu sa ostvarivanjem dugoroćnog programa ekonomske stabilizacije, zahtijeva dosta napora da se izgradi i u praksi primjeni adekvatna metodologija planiranja i organizuje uspješno predvićanje razvoja. To ne moće biti zadatak samo organa koji se profesionalno bave poslovima opštenarodne dbrane, već najvećeg broja organa samoupravnih organizacija i zajednica i drućstveno-politićkih zajednica koje poslove narodne odbrane izvrćavaju kao sastavni dio svojih redovnih funkcija.

Tećište predvićanja u pripremi planova razvoja opštenarodne odbrane treba da bude na: 1) razvoju mećunarodnih odnosa, vojno-politićkoj situaciji u svijetu i stepenu ugroćenosti SFRJ; 2) uticaju samoupravnog, drućstveno-politićkog i drućstveno-ekonomskog razvoja na podrućtvljavanje opštenarodne odbrane i naćin daljeg razvoja sistema odbrane; 3) naućno-tehnoloćkom progresu, njegovom uticaju na proizvodnju naorućanja kod potencijalnih agresora i u našim orućžanim snagama, kao i na fizionomiju i »sliku« rata koji bi se vodio

na jugoslovenskom prostoru,⁸ 4) privrednom i socijalnom razvoju i ekonomskim mogućnostima zemlje, posebno sa stanovišta mogućnosti izdvajanja za potrebe opštenarodne odbrane.

U pogledu strukture i načina predviđanja za potrebe planiranja razvoja opštenarodne odbrane neophodno je imati na umu slijedeće:

1) Planiranje razvoja opštenarodne odbrane je integralni dio društvenog planiranja u Jugoslaviji, zbog čega je i predviđanje u oblasti opštenarodne odbrane potrebno organizovati i provoditi kao integralni dio predviđanja za potrebe planiranja cjelokupnog privrednog i društvenog razvoja. U izmenama Zakona o osnovama sistema društvenog planiranja u Jugoslaviji, predviđanju uopšte, pa i u oblasti opštenarodne odbrane, trebalo bi posvetiti više prostora nego do sada.

2) Pošto verovatnoća planskih pretpostavki: sadržaj, postupak pripreme i donošenja; stepen detaljisanja; i način izvršenja planova ovise o vremenskoj periodici, to i predviđanje treba po sadržaju i načinu provođenja prilagoditi tim periodima najčešće dugoročnom, srednjeročnom i kratkoročnom. O različitosti tih metodoloških prilaza trebalo bi više voditi računa prilikom pripreme propisa o planiranju razvoja oružanih snaga.

3) Organizaciju i metodologiju predviđanja treba uskladiti sa potrebama i mogućnostima nosioca planiranja. Pri tome treba imati na umu da subjekti društva poslove odbrane izvršavaju kao sastavni dio svojih redovnih poslova, pa i njihovo planiranje treba da obavljaju u okviru redovnog planiranja ukupnih funkcija. U vezi s tim, subjekti koji u samoupravnom sistemu planiranja imaju status nosioca planiranja, taj status imaju i u planiranju opštenarodne odbrane. Slaba razvijenost planskih organa i njihova nedovoljna osposobljenost i tehnička opremljenost za primjenu savremenih metoda predviđanja mogu biti značajno ograničenje za uspješno provođenje predviđanja i pri izradi planova razvoja opštenarodne odbrane.

4) Treba imati različit prilaz predviđanju i u odnosu na funkcionalne komponente koje se obuhvataju planom razvoja opštenarodne odbrane. To su: razvoj oružanih snaga, razvoj civilne zaštite, razvoj

⁸ Značaj predviđanja u ovoj oblasti uočio je i general-pukovnik Petar Gračanin, podnoseći uvodno izlaganje na okruglom stolu »Vojnog dela« o tehnčko-tehnološkom razvoju i odbrambenim pripremama društva: »Prema tome, možemo zaključiti da razvoj tehnike i tehnologije, kroz proizvodnju savremenih vrsta oružja, ne samo što stalno i bitno utiče na promenu načina vođenja oružane borbe i sadržinu osnovnih principa ratne veštine već i značajno utiče na vojnu politiku i politiku zemlje, pri čemu je taj uticaj u savremenim uslovima postao mnogo složeniji i sa neizvesnim posledicama«.

sistema osmatranja i obavještanja, obučavanje za opštenarodnu odbranu i planiranje odbrambenih priprema privrednih i društvenih djelatnosti za rad i funkcionisanje u ratu. Za svaku od tih komponenti potrebno je u okviru opštih propisa o planiranju razraditi i način predviđanja.

Neophodno je planirati i prilikom programiranja zadataka razvoja opštenarodne odbrane. Ono može biti usmjereno na tri oblasti: 1) utvrđivanja ciljeva i zadataka koje treba ostvariti u dijelovima sistema koji nemaju status nosioca planiranja (na primjer, odbrambene pripreme neke privredne ili društvene djelatnosti); 2) konkretizacija planova razvoja po organizacionim strukturama (na primjer, osposobljavanje više proizvođača za proizvodnju nekog složenog sredstva u ratu); i 3) utvrđivanje programa realizacije već planiranih razvojnih zadataka (organizacijski razvoj, osvajanje proizvodnje novog sredstva, školovanje kadrova i drugo). Tim predviđanjem potrebno je sagledati utjecajne faktore na realizaciju programa kako bi se mogle donijeti pravilne odluke o tehnološkom procesu realizacije, vremenskim parametrima i izvršiti optimalno angažovanje resursa.

Cilj predviđanja budućnosti je, pored ostalog, i svođenje iznenađenja na što je moguće manju mjeru, a time i povećanje kvaliteta odluke o pravcima budućeg razvoja. Radi toga bitno je da se shvati da bez predviđanja potreba i mogućnosti razvoja sistema opštenarodne odbrane nije moguće uspješno utvrditi ciljeve, zadatke i politiku razvoja, pa tako ni doći do kvalitetnih planova i programa. To znači da predviđanje treba da prethodi predlaganju i izboru varijanti razvoja.

Predviđanje za potrebe planiranja razvoja opštenarodne odbrane može biti praćeno raznim teškoćama: neraspolaganjem dovoljnim brojem ulaznih informacija; složenošću utvrđivanja međuzavisnosti pojava stohastičkog karaktera; nemogućnošću da se sa dovoljno pouzdanosti provere osnovne hipoteze; zahtjevima za velikim ulaganjem visokostručnog i naučnoistraživačkog rada; nedovoljnoj kadrovskoj osposobljenosti i tehničkoj opremljenosti za primjenu savremenih metoda predviđanja itd. Ukoliko je predviđanje budućnosti uspješnije u svim oblastima u društvu, utoliko će biti olakšano i predviđanje za potrebe planiranja razvoja opštenarodne odbrane. Zbog toga, davanje većeg značaja predviđanju budućnosti u našoj zemlji kao cjelini potrebno je i sa stanovišta potreba opštenarodne odbrane.